

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

58012, м. Чернівці, вул. М. Кошобинського, 2, тел./факс (0372) 584805, e-mail: lawfaculty@chnu.edu.ua

Вих. № 2К від 05.10.2021 р.

В.о. Голови Вищої ради правосуддя
Маловалькому О.В.
вул. Студентська, 12- А,
м. Київ, 04050
assistan@hcj.gov.ua

Шановний Олексію Володимировичу!

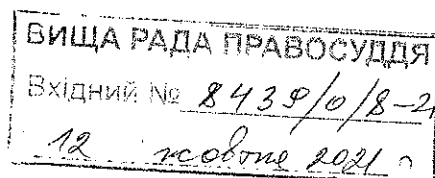
У відповідь на Ваш лист 26090/0/9-21 від 9 вересня 2021 року до Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича щодо обговорення щорічної доповіді за 2020 рік «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні». Доповідь була обговорена на засіданні кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та підготовлено відповідь к.ю.н., доц. Л.А. Остафійчук.

В.о. декана юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

к.ю.н., доц.

Оксана МЕЛЕНКО

Щербанюк О.В.

**Відповідь на лист до Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича щодо обговорення щорічної доповіді за 2020 рік
«Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні».**

Вища рада правосуддя, як конституційний орган судової влади у системі стримувань і противаг державної влади за Конституцією України наділена повноваженнями захищати незалежність суддів, які Консультативною Радою Європейських суддів вважаються необхідним елементом держави, що керується верховенством права (Висновок № 10 (2007) «Про судову раду на службі суспільству»).

За результатами ознайомлення із Щорічною доповіддю Вищої ради правосуддя «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні за 2020 рік» (далі – Щорічна доповідь) вважаємо, що це важливий документ, який відображає реальну ситуацію функціонування системи правосуддя в Україні, а також висвітлює основні проблемні питання, з якими, на превеликий жаль, стикається судова система не один рік поспіль. До них слід віднести: постійні зміни та доповнення до законодавства про судоустрій, що визначає як в цілому діяльність судової гілки влади, так і окремо взятих судів; потреба у внесенні змін до існуючої мережі судів і розроблення нової мережі відповідно до нового адміністративно-територіального устрою; відсутність належного кадрового забезпечення у судах і, як наслідок, надмірне навантаження на суддів; проблеми з фінансуванням судів, адже коштів не вистачає не лише на матеріально-технічне забезпечення діяльності судів, а вже й на виплату заробітної плати працівникам апаратів судів. Зазначені проблеми не нові, і в їх існуванні прослідковується тиск законодавчої та виконавчої гілок влади на судову систему. З ними судова система стикається і в цьому році, що не сприяє зміцненню авторитету правосуддя.

Крім окреслених проблем, з якими стикається судова система України, наявна ще одна, світового масштабу, з якою не можливо не рахуватися. Пандемія COVID-19, викликана важким гострим респіраторним синдромом, коронавірусів типу 2 (SARS-CoV-2), викликала серйозні наслідки у всьому

світі. Ще невідомо, чи є ці зміни тимчасовими або тривалими, приймаючи форму нової норми.

Серед різноманітних впливів, COVID-19, з одного боку, прискорив цифрову трансформацію, а з іншого – посилив існуючу й раніше нерівність. Криза COVID-19 висунула на перший план ситуацію: в той час як середній клас, інтелектуальні працівники та громадяни захищали себе, швидко впроваджуючи всі цифрові засоби, найбільш вразливі верстви населення залишалися ще більш ізольованими від базових послуг, в тому числі й таких як доступ до правосуддя, через відсутність технологічної інфраструктури (пристроїв) і зв'язку (доступ до мережі Інтернет, швидкість та якість зв'язку і навіть безперебійне електропостачання) або відсутність навичок для роботи з декількома формами зв'язку, викликаними пандемією (наприклад, участь у судовому засіданні в режимі відео-конференції зв'язку поза межами приміщення суду, для чого необхідно мати не лише власний технічний засіб, а й електронний підпис). Цифровий розрив існує не лише в розбіжностях в доступі і використанні цифрових технологій, але й тісно пов'язаний з культурними, економічними та соціальними умовами людей, а також їх статтю і віком.

В щорічній доповіді зазначено, що Вища рада правосуддя доклала всіх зусиль для забезпечення впровадження окремих моделей ЄСІТС протягом 2020 року. Завершення впровадження ЄСІТС заплановано на 2023 рік. Оновлена концепція ЄСІТС передбачає можливість подальшої технологічної еволюції та нарощування її функціонального набору згідно з досягненнями науково-технічного прогресу, змінами законодавства та актуальними вимогами суспільства.

У цьому контексті недостатньо інвестувати в технологічні структури, щоб досягти успіху у вирішенні цієї проблеми. Здатність демонструвати цифрові компетенції або цифрову грамотність конкретною особою (стороною у справі) має вирішальне значення, оскільки компетенції для свідомої та передбачуваної участі громадян в різноманітних сферах життя, в тому числі

й участі у судових процесах он-лайн чи користуванні системою «Електронний суд» створюють саме цифрові громадяни, а не наявність законодавчих та інших нормативних актів. З огляду на те, що цифрова технологічна грамотність має вирішальне значення для того, щоб громадяни були ефективними і дієвими як в особистому, так і в професійному плані в цьому столітті, в якому домінують технології, необхідно підготувати громадян до позитивного відгуку, як індивідуально, так і колективно, на цю нову мету, цільовий контекст, в якому онлайн-технології завжди присутні.

Проте, у Щорічній доповіді цього аспекту проблеми не висвітлено.

Новий адміністративно-територіальний поділ вимагає внесення коректив в існуючу мережу судів і, відповідно, розроблення оновленої мережі судів. Саме з цієї причини, в консультативному висновку щодо законопроекту № 3025а, затвердженому Вищою радою правосуддя 8.09.2020 № 2583/0/15-20, було зауважено, що «кількість судів в Україні повинна бути приведена у відповідність до кількості новостворених районів. Проте на цей час відсутні правові механізми, які б врегульовували питання зміни системи місцевих судів на території України у зв'язку із утворенням (ліквідацією) районів».

Вища рада правосуддя обґрунтовано зауважила на основних питаннях, які потребують законодавчого врегулювання:

щодо визначення правил територіальної підсудності на перехідний період, оскільки новий адміністративно-територіальний устрій на районному рівні ускладнив роботу судів через невизначеність територіальної підсудності кримінальних проваджень і цивільних справ, а також справ адміністративної юрисдикції, підсудних місцевим загальним судам як судам першої інстанції;

питання розгляду справ, територіальна підсудність яких – окупована територія та зона російсько-українського протистояння на Донбасі;

питання передання судових справ та процесуальних документів між судами у разі ліквідації судів;

питання щодо визначення штатної чисельності судів з урахуванням показників середніх витрат часу на розгляд справ та коефіцієнтів складності справ, які розраховані за категоріями;

подолання кадрового голоду в судах.

Однак, вказані зауваження так і не були враховані при прийнятті Закону № 950-IX. Відсутнє їх вирішення й до цього часу, що однозначно впливає на рівень забезпечення ефективного доступу до правосуддя і реалізацію права на справедливий суд, гарантовані ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та втілені в статтях 55 та 64 Конституції України.

Рада суддів України 22 липня 2020 року надіслала головам місцевих та апеляційних судів лист-роз'яснення (№ 9рс-466/20-вих) щодо зміни системи судоустрою та приведення її у відповідність до нового адміністративно-територіального устрою шляхом утворення, реорганізації чи ліквідації судів, згідно з яким місцеві загальні суди продовжують здійснювати розгляд справ у межах раніше утворених районів та раніше визначеного адміністративно-територіального устрою.

В силу приписів ст. 125 Конституції України, судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом. Отже, на перехідний період, питання територіальної юрисдикції має бути вирішено на рівні закону, а не листа-роз'яснення Ради суддів України від 22 липня 2020 року № 9рс-466/20-вих. У Щорічній доповіді цьому питанню приділено мало уваги, що можна пояснити тим, що Вища рада правосуддя не має права законодавчої ініціативи і не може повноцінно та якісно приймати участь у формуванні законодавства з питань судоустрою та статусу суддів.

Серед інших важливих питань, у Щорічній доповіді висвітлено позицію щодо рішення від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375

Кримінального кодексу України, згідно якого Конституційний Суд України визнав такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), статтю 375 Кримінального кодексу України, констатувавши, що конституційні приписи щодо незалежності суддів нівелюються внаслідок юридичної невизначеності статті 375 Кодексу.

Відповідно до статті 375 Кримінального кодексу України була передбачена кримінальна відповідальність судді за постановлення ним завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови.

У Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки від 17.11.2010 № CM/Rec(2010)12 зазначено, що «рішення суддів не можуть підлягати будь-якому перегляду поза межами апеляційних процедур, закладених у законодавстві»; «за винятком рішень про амністію, помилування або подібних заходів, виконавча влада та законодавча влада не повинні ухвалювати рішення, що скасовують судові рішення» (§ 16, § 17 додатка до Рекомендації).

Для перегляду судового рішення процесуальними законами встановлюються відповідні процедури судочинства, які передбачають порядок оскарження судового рішення та надання йому юридичної оцінки компетентним судом. Конституція України не наділяє інші органи державної влади повноваженнями щодо перевірки судового рішення в позасудовому порядку та оцінки його як «неправосудного».

Виключення із Кримінального кодексу України ст. 375 (постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови) дійсно дасть змогу привести функціональний імунітет судді у відповідність до міжнародних стандартів, а рішення Конституційного Суду від 11 червня 2020 року № 7-р/2020 є прогресивним рішенням, з огляду й щодо відходу незалежної України від практики радянського минулого.

В Щорічній доповіді приділено увагу такому важливому аспекту функціонування судової гілки влади, як неправдиві та компрометуючі

висловлювання та інші дії на адресу суддів і судочинства. Дійсно, такі висловлювання та інші дії посягають на нормальне функціонування судів як органів судової влади, організацію і перебіг судового процесу, честь і гідність суддів при виконанні ними процесуальних обов'язків. Однак, з іншого боку, рівень критики й одночасно суспільної поваги до суддів вирішальною мірою залежить не від тих хто критикує чи висловлюється, а від показників їх професійної діяльності, а також додержання ними морально-етичних норм. При цьому враховується їх (суддів) ставлення до учасників судового розгляду та інших громадян, повага суддів до людської гідності кожного учасника судового процесу. З огляду на це, в Щорічній доповіді доцільно було б висвітлити й інший бік цієї проблеми та висвітлити результати дисциплінарної практики щодо притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

**Доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

Оксана ЩЕРБАНЮК

**Кандидат юридичних наук, доцент
кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича**

Людмила ОСТАФІЙЧУК